

הלכות ראש השנה סימן תקפא

(מרכיבי ספיק דריה וריש יומא), וכן נכון לצשות. וכל אלו הפעולות אין צריך (י) [ל] להשלים, (ז) ואין קורין בהם יומלי אפלו בערב ראש השנה. וענין לעיל סימן תקסב סעיף ב. (יח) ואם תל ברית מילה בערב ראש השנה (יט) יכולים (לא) לאכל (כ) ביום טובה אשכנזית. ונכונים נהגין לאכל בערב ראש השנה (כ) [ב] קדם עלות השחר (מהרי"ל), משום דקוח העצום שהיו נוהגים להתענות בערב תפילה, ויכולין לאכל (כ) בלא תנאי (כא) אחר שפן נהגו (ד"ע): ג (כב) ואין נוספים על פניהם בערב ראש השנה בתפילה (כג) אף על פי (יג) שנופלים על פניהם בפאשמות בפליחות. (יד) ואין תוקעין בערב ראש השנה (מנח"ם): ד (טו) [טו] (כה) ומקבלין ומספיקין בערב ראש השנה:

באר היטב

א' של פליחות נהגו רב הקהל להתענות, טור: (י) להשלים. אפלו בערב, ואפלו אינו מתענה כל ה' ימים, ואין אומרים אלהינו ואלהי אבותינו וכו' לפי שאינו ת"ע, ד"מ. ועי' סימן תקסב ס"ב. כתב הפ"ת תד"ש: תענית עשרת ימי השבוע אם בשעה שמתחיל לנהג פן או אח"כ קנה בנדחתו לנהג פן לצולם, צריך הסתה אפלו לא נהג פן אלא פעם אחת, ואם לא נהג פן אפלו פעם אחת אלא הנה כדעתו ואחר כך נחורט. אין צורך התרה. והתענים ארבעים יום, כתב של"ה להתחיל מ"ז קמח במספר, וזמנים שמתענה בלא"ה מנון ח"ב רא"צ וערי"ח אין גולים להשלים, אבל באגל עצמו עולה, ודלא כמנהג ר"ל ועי' סימן תקסח ס"ק כא מ"ש. מ"ש נכנס אלו כשנכתב אדם אגרת להברו צריך לרמוז בתחלתו שכתבש צלילי לשנה טובה. והתענה ב' או ג' ימים רצופים אף ונתנה עם ענינו צ"י ס"י חסב ס"ז, והנהי' ונתנה עם הברכה ע"י הכוונ' וס"י רצט ס"ז. ומי שקבל להתענות ב' או ג' ימים רצופים דעתו להתענות עד הלילה אף צ"ש, ושומר נפשו יתרה שלא להשלים ארבעים יום, שכתב: (יא) לאכל. השניכים לברית מצוה לאכל, ולאכל בכתו אסור עד הפילה חוץ מבעל הברית, ויש לעשותה קדם שעה עשירית, מ"א. ועי' סימן תקסח ס"ק ח: (יב) קדם. וסמ"ע בזה ובכתב האר"י ו"ל מהטעם הגדול ר"ל לאכל קדם אור היום לא יצוה כן, ועי' סימן פט וסימן תקסד. כתב בש"ל: אין לאכל להתענות ביום קבורה ער"ה, וכתב המ"א: ואין קי"ל צ"ד סימן שענה המתר להתענות, ומ"מ יש ללמד ממנו שיש להקל במקום שיש מקצת חלי וא"צ התרה, אם לא מי שמתענה יותר ממה שנהגו הצבור, ע"ש: (יג) שנופלים. אף שמשפך על היום, לכו"ש: (יד) ואין. גם פליחה שלפניו וכתו מטר לתקע. ובמנהגים משמע דאסור אפלו ברייתו: (טו) מקבלין. ועל פליחים לא ילכש בריה בגדי רקתו ומשי בקשאר י"ט, ויהא מורא דין עליו.

שערי תשובה

קס"ק וד' לא ינטול, כל חד ליקום אהבה, כולע"ו, וצ"ע. ועי' בספ"א עוד שאם תלה הראשון וקב"ה תקל לאדם אחר ואח"כ נתפס זה פלו בפלגא ונתקיים ד"י פולא (דף ס) כמקריש פחו ואבד כו', והמב"ש פסק בזה, וכו'. ואם קנה חולה ביום ר"ה ואח"כ נחנק ונתפס, אי שנייה שום בטעלה. רשות ביד הקהל לחרו איה בהם שרצה, ולא כאן קלם אם השני סתוק לצדיק יותר מראשון הן בלמדו והן במעשים וגם תוקע ופה יותר מצוה בשני, וכ"ז אם קנה חולה בריה והתרו בשני, אבל אם קנה חולה בער"ה והתרו בשני בעי"ט ובעי"ט נחנקו ונתפסו, י"ל ביד דבשעת בחינה צדון לא קנה נאר לתקע ובשעת תקיעה הראשון ממלוט עומד לא יצ"ח דבשעת פתיחה אחר חצות קנה נאר לפסח וכו' א"ש. ואלא כדנה הראשון מקובל, צ"ע פת"י דיומא (דף יג) ראשון חורף לצבוח' כו', ע"ש. וענין בשאלת יע"צ ח"ב סימן סח על מ"ש בסוד עמודי שמים שאפלו מי שהתקין בתפלה רק פעם אחת אין מקבלין אותו, וכתב של"ה מתימת הפוסקים שמשמע מדברייהם האפלו בעצם אחר הדין פן. ואיך תלם טעמי כו' ואביון הלוה ש"ס דיומא, וענין בש"י מ"ס עמק למהרא"ה סימן ע לענין בחי' ומשמע שם אפלו פעם אחת, וכ"כ השואל בשאלת יע"צ שם. וכתב בראשית סימן ל באחד שהיה ש"י כביע ולא נה' ליהוה עוד ש"י וקבלו אחר במקומו ויש פקנה בעיר הזאת שלא יתפיל ביום נוראים אלא ש"י ונאן ולא שום יחיד, אם גם זה ככלל, וכתב שאם כל המנהיגים מקבלין אין לחל טעם הפקנה, דמסתמך של עושי הפקנה הנה טמח מחלקת הפתולים או סתלקת הפנהיגים ש"כ"א ונ"ה לתקן כבוד לקרוב, וקא"ש הנה שכתב קה"ש ש"י לא יקאו בו וגם כלם מקבלין אין לחל, וענין לעיל סימן ג בבה"ט סימן ט מ"ש ברי"א ליהוה יש לענין טוב, ובענין נדרים שמתקין לעשות בער"ה צ"ע בשליה, ונכונים נהגו מכלת הנויפה שאין בש"ה אורם י שיהיה נאר להתיר, ועכ"פ לא יתה פחות מ"י, וענין בשמש"ז דתקן י סימן ג מי שחולק תמיד בתפילין חסב לטלו עפה פת שיושב לקבל הפיפה, ע"ש: [י] להשלים. ובעי"ט. וענין פנימ"א סימן רצט מ"ש שם לענין הברכה וקח"ש דריה שלא יצוה שנהי' על כוס אבד כו', ע"ש: [כ] קדם. עכ"ל. וענין בשב"י ח"ג שפתוק ט"א) קדם תליכה לכה"ג, כי בומנו נמשך אמירת הפליחות עד אור היום, ויש"א שמתר ששנה ע"ה אסור לאכל ולשתות: [טו] מקבלין. עכ"ל. וענין טור שכתב:

משנה ברורה

שנים לנקה מתענין. ואין צריך (כט) קבלה⁸⁶ ולא השלמה⁸⁶ אפלו אין מתענה עשרת ימי תשובה: (יז) ואין קורין בהם יומלי וכו'. והינו אפלו אותן שמתענין וקורין יומלי בכל ערב ראש חודש נפתו. (ל) ואין אומרים אלהינו ואלהי אבותינו פרקנו בברכה וכו', לפי שאינו תענית צבור: (יח) ואם תל ברית מילה⁸⁷ וכו'. ענין לעיל סימן תקסח סעיף ב בה"ה וקמ"ה וקמ"ה ברורה, שם מבאר ענין זה בארבות קצת⁸⁸: (יט) יכולים לאכל. הינו (לא) מי שזמניו בעל הבית⁸⁹, אבל השניכים לברית, מצוה לאכל⁹⁰. (לב) אבי הבן ונדרק ומהל, כלם נקראים בעלי ברית⁹¹ ויו"ט טוב שלהם הוא⁹². כתב המגן אברהם: במקום שיש מקצת חלי יש להקל בכל אלו התעניות ואין צריך התרה⁹³, אם לא מי שמתענה יותר ממה שנהגו הצבור; והש"י ביו"ה דעה סימן ריד כתב דמקומה שאינו בריא, לעולם (לג) צריך התרה ח"א: (כ) בלא תנאי. ורצה לומר, אף דישן שנת קבע, ומבאר לעיל [תקסד ס"א] דאסור לאכל אחר השנה אלא אם כן התנה קדם שישן שאינו מקבל עליו התענית קדם עלות השחר⁹⁴, ק"א שרי: (כא) אחר

שערי תשובה

(כט) מגן אברהם: (ל) מגן אברהם בשם דרכי משה: (לא) מגן אברהם: (לב) אבותינו. וענין בסימן קנט סעיף ח וקמ"ה ברורה שם מבאר יותר: (לג) ואפשו דאם אינו מוצא מי שמתירו יש להקל במקום הדחק, כי האלה רבה ונדרד החיים השתיקו וברו הפגן אברהם, וגם הגדול מרובה ביו"ה דעה סימן ריד מקום דברי המגן אברהם: (לד) לכו"ש ושי"א: (לס) בידן שאומרים זכרון תרונה הוי כמו תקיעה ואחרונים: (לו) מגן אברהם: (לז) והשתיקו באש"ל אברהם: תרומה: 1 קפה. 2 תה.

מילואים הלכות ראש השנה סימן תקפא המשך מעמוד קודם

השחר, וכמו בערב ראש השנה שאומרים תחנון אפילו אם סימו את הסליחות ביום, אלא שבשורת פני מבין משמע שאפילו אם יאמרו את כל הסליחות ביום יש לומר תחנון, כיון שעיקר תקנת הסליחות היתה לאומרן בלילה.

ודעת הגר"ש איערבך (הלכות שלמה ראש השנה פ"א ס"ה) שכשיש בעלי ברית, כל שהתנדלו את הסליחות לפני עלות השחר יש לומר תחנון, אבל אם התחילו אחרי עלות השחר אין אומרים, וכשיש חתן אין אומרים תחנון ככל אופן.

הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פ"ג אות יט) הורה שקודם הנץ החמה אומרים תחנון, כיון שמדברנן אסור למול לכתחילה קודם הנץ החמה, אבל לאחר הנץ החמה אין אומרים.

ובשורת שבת הלוי (חיד ס"ו נד אות ה) כתב שבכל אופן יש לומר תחנון בסליחות, אפילו אם אומרים אותן ביום, כיון שהתחנון הוא חלק מנוסח הסליחות, ואינו מתבטל בשום אופן, ואפילו כשיש חתן או בעלי ברית. וכן הורה הגרי"ח קיבסקי (מנהגי בית הכנסת לדרמן פרק ששי הע"א) לענין ברית מילה, אולם כשיש חתן, הורה הגרי"ח קיבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' קסח) שלא יאמרו תחנון, וכן הביא הקצת המטה (ש"כ) בשם ש"ת פני מבין (ש"פ), שאם יש חתן בבית הכנסת בתוך שבעת ימי המשתה אין אומרים תחנון אפילו כשאומרים סליחות בלילה.

ובעלי הברית והחתן האם אומרים סליחות בימים אלו, כתב הגרי"ח דבילצקי (זה השלחן ס"י קלא ס"ד) שאף שבתענית צימר כתב השערי תשובה (ס"י קלא ס"ק טו) שאינם אומרים כלל, מ"מ בימים אלו יתכן שאף הם אומרים סליחות, כיון שימים אלו מיוחדים לסליחות ותחנונים, ואם לא עכשיו אימתי.

וכשאומרים סליחות בבית האבל, הורה הגרי"ש אלישיב (הלכות והנהגות עמ' ג) שאין אומרים שם יודו ותחנון, וכמו שאין אומרים תחנון בתפילה בבית האבל, וכמו שכתב הבאר היטב (ס"ק ו).

[משנ"ב ס"ק כה]

מכ"סין ומספריין קצרב ראש השנה (י).

47) הזמן שיש להסתפר בערב ראש השנה, כתב לעיל (ס"י תקלא ס"ק ב) לענין תספורת בערב יום טוב, שאפשר להסתפר בין לפני חצות ובין לאחר חצות (חוץ מערב פסח שאסור להסתפר אחרי חצות), ובשעה"צ (שם ס"ק ב) כתב בשם הפמ"ג (משנ"ב ס"ק א), שלכתחילה יש להסתפר קודם חצות, הסיק, שכשהזמן דחוק אפשר לסמוך על הפוסקים שאפשר עד זמן מנחה קטנה, ובדיעבד אפשר להקל כל היום.

שערות, בשורת ובחירת בחיים (ס"י כא) כתב שבדאורייתא לא טובים על זה שמן הסתם הביאו שתי שערות, וכן כתב בשורת רעק"א (מהד"ק ס"י עג), הוסיף, שלכן יש לקחת כאלו שנתמלא זקנם שהיא הביאו שתי שערות ונראה מה שכתבנו לעיל (ס"י נג ס"ק כה). ובשורת שבת הלוי (חיד ס"ו נד אות ד) כתב שגם בהתרת נדרים של ערב ראש השנה יש מקום להחמיר שצריך כאלו שנתמלא זקנם, הוסיף (מכ"ת ל"י ש"פ) שלפי זה בישיבה קטנה שהבחורים שם לא נתמלא זקנם, אינם יכולים לעשות התרת נדרים זה לזה.

ולומר את נוסח התרת נדרים שלא בלשון הקודש, כתבו החיי אדם (כלל קלא ס"ח) והקצושיע (ס"י קב ס"ז) שצריך שיהיה האומר את הנוסח שאומר, ולכן אם אינו מבין בלשון הקודש אפשר לאומרו גם בשפה אחרת.

ובשהמתירים אומרים לו 'מותר לך', כתב בשורת יהודה יעלה (יריד ס"י ש"כ) שאף שמן הדין מספיק שרק אחד יאמר 'מותר לך' וכמבואר ברמב"ם (פ"ו מהלי שבועות ה"ד) ובש"ע (יריד ס"י רכח ס"ג), המנהג שכל שלשת המתירים אומרים לו, ולכן כתב הר"מ גרוס (קובץ פסקים ותשובות אלול תשרי עמ' לג) שאם אחד או אף שנים מהמתירים לא שמו לבם בשעה שאמר לנדר 'מותר לך', מועילה ההתרה. ומה שנהגים לומר שלש פעמים 'מותר לך', כתב הש"ך (שם ס"ק ח) שמן הדין מספיק שיאמרו רק פעם אחת, ומה שאומרים שלש פעמים כדי לחזק את הדבר.

ולענין הטעם של התרת נדרים, בלח ארץ ישראל (ערב ראש השנה) הביא שהאדרי"ת השמיט מהנוסח 'דיינים מומחים', ובשם הר"י, ואפילו נזירות שמשון. מאידך, בליקוטי מהר"ח (ח"ג עמ' ס) כתב בשם הגרי"ש קלוגר שאפשר לומר 'דיינים מומחים', שהוא דרך כבוד שכל אחד חשוב כדיינים מומחים, וגם אפשר לומר 'נזירות שמשון', וכן הגרי"ש איערבך (הלכות שלמה תשרי בקנטרס שלמי נדר בתיזה עמ' ש"ד) נהג לומר כהנוסח שכתב בסידורים וכלי להשמט ממנו. וראה מה שהאריך בזה בספר כל נדרי (פרק ב).

48) ולענין אמירת תחנון בסוף הסליחות, כשמתפלל עמוהם אחד מבעלי הברית או שהברית באותו בית הכנסת, כתב הפתחי תשובה (ס"א) שאם כשהגיעו לתחנון כבר עומדים לאחר הנץ החמה, שאז הגיע זמן הראוי למילה, לא יאמרו, והסתפק שיתכן שכבר מעלות השחר לא יאמרו תחנון, כיון שמהתורה הגיע כבר זמן המילה. מאידך, האלף המגן (על מטה אפרים ס"ק לח בהגה"ה) והקצת המטה (על המטה אפרים ס"י תרב ס"ק ב) הביאו מהגרי"ש נאטהנזון (ס"י תרב ס"א) ומשורת פני מבין (יריד ס"י ש"ט אות ה) שיש לומר תחנון אפילו בשגומרים לאחר עלות

הלכות ראש השנה סימן תקפא תקפב המשך מעמוד נד

בתפילת ראש השנה ויום כיפור בודאי קרא לפי הכתוב בסידור.

[משנ"ב ס"ק ו]

יצן לעיל סימן קיה"ו וכו', ק"שם האתרוגים פ"ה"ז.

6) הוסיף שם (ס"ק ב) שיש לומר 'המלך המשפט' בשני היא, וזהו בזה, כיון שיש אומרים שלא יצא, וסיים שמימי בדיעבד אם אמר 'מלך המשפט', לא יחזור, והאלף המגן (ס"ק יד) ביאר שהטעם שאומרים בשני היא, כיון שהוא המלך והוא המשפט. והק"ה החיים (ס"י ק"ח ס"ק ב) כתב שהוא הדין לגבי אמירת 'המלך הקדוש' שיש לומר בשני היא, אך אם אמר 'מלך הקדוש' בלי היא, יצא בדיעבד.

7) שכתב שם, שהכריעו האחרונים שאם נזכר תוך כדי דיבור משסיים תיבת 'זמשפט', יאמר מיד 'המלך המשפט', ואם נזכר לאחר מכן שוב לא יאמר, וגם אין צריך לחזור.

[שעה"צ ס"ק ג]

והק"ל פ"ה, אס"פ תז"ר ללמ"ד.

4) אמנם לענין אמירת השעים פעמים 'מוריד הגשם', כתב במשנ"ב לעיל (ס"י קיד ס"ק לט) טעם אחר, שאם יאמר 'השם' בלי הזכרת שם ה' יש לחוש שגם בתפילה יאמר אחר כך בלי הזכרת שם ה'.

[משנ"ב ס"ק ד]

שמוסיף לומר קדם סיום התפילה.

5) ולמעשה המשנ"ב לא הכריע בזה, וכתב האלף המגן (ס"ק יט בהגה"ה) שכיון שבשורת מים חיים (ס"י כב), שהוא מקור המשנ"ב) נשאר בספק, יש לומר שיספיק ברכות להקל ולא יחזור.

ואם מתפלל מתוך סידור, משמע בקף החיים (ס"ק ו), וכן דעת הגרי"ש אלישיב (הלכות והנהגות עמ' ו) שאינו צריך לחזור [כיון שאינו רגיל

הלכות ראש השנה סימן תקפא תקפב

נד באר הנולה

(י"ג) (כו) נוהגין (טז) [טז] לטבל בערב ראש השנה משום קרי (כל בו). ויש מקומות נוהגין לילך על (יז) (כז) הקברות ולהקריב שם בתענית (סחייל) ונותנים שם צדקה לצדדים (כל בו):

תקפב סדר תפלת עשרת ימי תשובה וראש השנה, וכו' ט' סעיפים:

א (א) בפעשרת ימי תשובה ואמר (ב) 'המלך הקדוש', 'ואם טעה (ג) או שהוא (ד) [א] מספק, אם הוא 'המלך הקדוש' (ד) חוזר לראש, ואם הוא 'המלך המושפט', אם נזכר קדם שצוקר בגליו בחוזר לכרפת השיבה' ואומר משם ואילך על הסדר, ואם לא נזכר עד שצוקר בגליו (ה) (עין לעיל סוף סימן קיז) חוזר לראש (ו) (עין לעיל סימן (ז) קיח): ב [*] יאמר 'האל הקדוש' (ז) ותוף פרי דבור נזכר קמא דחמרא בידה וכו' ברכות י"ב וכרעת הגאונים

שערי תשובה

לוחשים לבנים, ותאמרנים פתחו צדקה לקדים לחירות סליחה כמשי"ח פשולג ילכתי כו', והעולם נהגין ללכת בגדי ירוש כשאר ירוש, רק תשלים לובשית לבנים: [טז] לטבל. עבחים. ומיש בשם נחמ"ג צדקה אם לא תתה זכילה לטבל קדם לזן, לתא, כמ"ש ספרי, וכ"כ בר"י. דאך שאסורה סבילה אין לתקומי בזה. ובאומ"ק נקמם באסור תחיים טשים טענת ענינה, ובמח"ב סב"ב שצוקר לזכור ובקשוי סחורה ליל טבילה, ומ"מ נראה לקיים סודו בי"ט פ"י קדוש היום לאוונת. ובשית קיסל-צדקה סימן ג' סב"ב שאין ג' פ"ד שום צדק לטבל עונה דאומ"ק, ואם נאמת לו רשוא ושא לטמך אצ"ג ד"ל רטחלה טחמת בחשה פדאימא באה"ע מי"ט בזה שהוא משום מנהג י"ל דייקא לה ג"כ ואיפת יום הדין צדקה ג' ב"ב ופסקא חזקה כל שצוקר, אכל גלי רשימה לא, ע"ש, ולענין דכל שצוקר כן משום מנהג פרישה על מנחה, כעקרא ארעא דכ"י נשאת שחמחל לו העונה בזמנים שצריכים פרישה וקמ"ש חז"ל אסור לשמש בשני רבנות (א"ל) מדאז"מא רק אסמקא וכן בימי אילות דאסור תחיים, ומ"מ ג"כ אסמקא נחמ"ג דוד את בתשבע כ"י אצ"ג דודו הנה נחיר סוד פסענת עונה פדרישען פדעמי ערש' אפסה, אפיה לא שמש בימי אכיל, וא"כ כל כ"י"ג שחפשיט חמנהג לתחיה, כעקרא פתלה על ימים אלו שיש בהם סוד מנחה, ועין בש"ל סימן תקפד, ע"ש:

ברוך אתה השם, רב"כ ספרות, ובש"ח סב"ב בך שו שג"ל עקר סממ"א. עין ב"ב, ונביאו ש"ח. ועין במ"ס רב"כ סימן נ"א. אם חסם פעשי"ח בך אוהב צדקה כספר ספריהודא שאם החזיר הכרחה שאמרה ונזכר אפלו חב"ד חזר לראש:

משנה ברורה

שופר וגו', (א) ולא הני הפסק, דהני בנאלה אריקתא: (ב) 'המלך הקדוש'. משום שצוקר הם ימ"ד, שיהיה ברוך הוא יושב ורין כל העולם ומראה מלכותו וממשלתו שהוא כול משלה: (ג) או שהוא מספק. דמנהג מה שהוא רגיל הוא מוסרי. והכא (ז) לא טהני שיאמר תשעים פעמים כמו בסימן קיד סעיף ח, דהכא אינו רשאי לומר ברוך אתה ה', דהני ברכה לטבלה, (ז) ואם יאמר בלא שם, אכ"פ בחפלה פשיאמר בשם חזר ללמודו לומר "ברוך אתה ה' האל הקדוש", הלכך לית לה תקנתא: (ד) חוזר לראש. דג' ברכות ראשונות תשובות פארת. ואם בראש השנה ירוש הכפויים נודע לו שהתפלל על הסדר לומר זכרון פן פחדו, וגו', רק שמספק בגמר הברכה אם סים 'המלך הקדוש', אפטר דאין צריך לחזר, דאולי לא שצ"ק ליכר בזה פהרגל לשונו בכל השנה, מחמת התוספות שמוסיף לומר קדם סיום הברכה: (ה) עין לעיל סוף סימן קיז. סעיף ה, ועין שם במשנה ברורה סימן קי"ח: (ו) ועין לעיל סימן קי"ח. דשם פסק הרמ"א להלכה דאם אמר 'מלך איהב צדקה ומשפט', פ"ן שהזכיר 'מלך' אין צריך לחזר, ועין שם במשנה ברורה סעיף קטן ג מה שכתבנו שם בשם האחרונים פנה"ג: ב (ז) ותוף פרי דבור וכו'. הנינו, שלא שקא משצמר 'האל הקדוש' (ח) רק

שער הציור

(ל) עין ב"ב פ"א: (ל) אחרונים: (א) לבוש: (ב) קג"א אברהם ושא. ואך דהרי תרש כמב דלשיאמר צ' פעמים 'ברוך אתה השם המלך הקדוש' כהני, רב אחרונים סחמו כהפג"א אברהם: (ג) והוא הדין פשיאמר 'ברוך אתה השם' ג"כ לא טהני, בית דכברכה צריך לומר שם ה' פדכ"ע, ותרנגל בזה, אכ"פ חזר ללמודו' (הג"ח). וגם דעת סמ"ג אברהם בן הא: (ד) תשובה מים טיים חלק אחרונים סימן כ"ב. והנה כמ"מ אברהם הביא בשם הפאון מהר"ר אב"ל פאסונועלער שאם טעה כליל ראש השנה ולא אמר 'המלך הקדוש' שאין צריך לקור, כ"ן טעה ולא הזכיר 'אלה וכו' וצ"ל ראש חודש שאין צריך לסוד סמ"ח סמ"ח סמ"ח וצ"ל ראש השנה ולא אמר 'המלך הקדוש' דנה מה שצ"ק רק אם מה מחפלה הפלה חל, מה שאין כן בזה שמהפלה תפלת יוס"ט"ב ספרה נפשו אינו יוצא? ואולי דהוא טורי שצוקר חפ"ש ששם 'האל הקדוש' ולאמר כ"י דבורו, ולדידה צריך לסים בשל חל, ואך מה צריך עיניו גודל, דאך דתלמיד רבני יונה מסתפק דאפטר דיוצא בשל חל פדריכה. אכל להסיר לתחלה לסים בשל חל זה לא מצינו: (ה) עין לעיל בסימן ח"ו בשער הציור:

באר היטב

ט"ז: (טז) לטבל. סחייל טבל עצמו ג' פעמים בעריה ועיר"כ. פתב פש"ח: אל לשמש משהו בליל ר"ה, אף אם הוא ליל טבילה ח"כ לקים עונתו, ותחזר ויטבל בשחרית. ובכנה"ג פתב: לא לשמש משהו בשני הלילות, אא"כ היתה טבילה מנהג שלא היתה יכולה לטבל קדם לזן או מחר, ותחזר ויטבל בשחרית. ועין מה שצ"ב סחייל וכו'. וכן לא ינהג עם אשתו שחוק וקלחוראש: (י"ז) הקברות. דבית הקברות [הוא] מקום כניחת הצדיקים ומחוף קף הוא מקום קדוש וטהור והתפלה נקפלה יותר. והתפלל על קברי הצדיקים אל ישים מגמתו נגד המתים, אף ובקש מהש"י שיפן עליו רחמים בכות הצדיקים שזכר עפר. סחייל. ותוף הקברות ותוף צדקה קדם שיאמר תחנות, ע"י שליח. ואין לילך על קבר אחר בי"ט ביום א', הארי ד"ל. וע"ש סוף סימן קמ"ט: (י"ח) מספק. ונ"ל דהכא לא מהני שיאמר צ' פעמים כמו בסימן קיד ס"ט, דהכא אינו רשאי לומר בא"י דהני ברכה לטבלה, ואם יאמר בלא שם א"כ התפלה פשיאמר בשם חזר ללמודו לומר בא"י האל הקדוש, הלכך לית לה תקנתא, מ"א: (כ) קי"ח. דשם פסק

[א] מספק. עמ"ש. וכבר"י. שאינו נקח, ו"ל רבנן אמרת צ' פעמים אף דאמר אברו סימן ה', ע"י שצ"ק המלך הקדוש שחזר לראש חזר ואמר קדשה ומשפט כ"י בכל השנה צריך לחזר להתפלל, ע"ש: [*] אם אטר כ"י וכתב

ומשי כשצוקר יוס"ט"ב, דיהא מורא הדין צלירי, אלא ילכש בגדים לבנים נאי"ט (ט"ז) בשם רש"י. ועין במגן אברהם סימן קמ"ד, דבמקום שאין נוהגין ללכש לבנים, על-פ"פ פנים לא ילכש חשוכים כל-קפ"ט: (כו) נוהגין לטבל. וכו'. ואם אינו יכול לטבל משום ענה, (ל) ראה לשפך על גופו תשעה קבין מים, ולא נקדים לטבל עד שעה קדם חצות היום: [ח"א]. לש מאחרונים שפכתו שצוקר למנע עצמו מלשמש משהו בשני לילות של ראש השנה, אלא ראש"פן היתה ליל טבילה דאז ח"כ לקים עונתו, ותחזר ויטבל בשחרית: [א]. אכן אלו האנשים האוכלים לשבע בטנם או חס ושלום שצוקר בטחשתחו הרהור אשה, יותר טוב שישמש משהו מהם ושלום שצוקר לז"י צדקה, ותחזר ויטבל בשחרית [ח"א]: (כז) הקברות. דבית הקברות (ל) הוא מקום כניחת הצדיקים והתפלה נקפלה שם יותר: אף אל ישים מגמתו נגד המתים, אף ובקש מהש"י שיפן עליו רחמים בכות הצדיקים שזכר עפר: [א]. ותוף הקברות, ותוף צדקה קדם שיאמר תחנות. ואין לילך על קבר אחר שתי פעמים ביום אחר:

א (א) בפעשרת ימי תשובה. במהרי"ל פתב דיש מקומות נוהגין לומר 'מצרכית' בשני לילות של ראש השנה, ואין נוהגין בן במקומנו לפי שהם שירות ושכחותו [ד"כ]. עוד פתב בשם מהקנים, דנוהגין תקלה לומר פסוק 'תקעו בהרש'

הלכות ראש השנה סימן תקפא תקפב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק כה]

דיקא מ'רא הדין ע'ליו (48) וכו', בג'דים ל'גנים נ'אים (49) וכו', לא יל'בש ק'שובים ק'ל-ק'הו.

(48) ובוכות שיהיה ירא וחרד מאימת הדין, כתב לקמן (סי' תקפא ס"ק א) לענין אמירת הלל בראש השנה [שכתב שם שהטעם שאין אומרים משום שבספרי מתים וחיים פתוחים לפניו איך יאמר שירה, ואף שבטוחים אגזנו בין, יש להיות ירא וחרד מאימת הדין], שעל ידי כך נזכר לזכות.

ומטעם זה גם כתב לקמן (סי' תרי ס"ק טו), שנשים לא יתקשטו ביום כיפור בתכשיטים שמתקשטות בהם בשבת ויום טוב, כיון שצריך שתהיה עליהן אימת הדין.

(49) ולענין לבישת 'קטיל' בראש השנה, כתב המטה אפרים (סי' תקפא ס"ק א) שיש מקומות שנהגים ללבוש 'קטיל' בראש השנה כל הציבור, ויש נוהגים שבראש השנה רק השי"ץ והבעל תוקע (ובשנים 'קטיל', וראה מה שכתבנו לקמן (סי' תרי ס"ק טז-יח) לענין יום כיפור.

(50) הנוהגים ללבוש 'פראק' בימים טובים, הודו הגר"ש אלישיב והגר"צ קרליץ (ימי הרחמים, ספטימוס עמ' מה) שאפשר ללבושו גם בראש השנה, כיון שהרבה לובשים אותו אף בימות החול ואינו נחשב כבגד מפואר כל כך.

[משנ"ב ס"ק כו]

ג'הגין ל'טבל' (51) וכו', ת'שעה קבין מ'ים (52) וכו', עד ש'עה קדם ח'צות היום (53) וכו', נ'הגד ו'טבל ג'שחרית (54).

(51) לענין טבילה בערב יום כיפור, כתב לקמן (סי' תרו ס"ק כא) טעם נוסף שהוא משום תשובה, והוסיף שלפי טעם זה יש לטבול שלש פעמים, וכאן כתב הרמ"א שהוא משום קרי, אכן, במהרי"ל (הלכות ערב יום כיפור) כתוב שהיה טובל שלש פעמים בין בערב ראש השנה ובין בערב יום כיפור.

ושי"ץ שמחמת חולי ואונס אינו יכול לשמור עצמו להיות טהור ממקרה לילה, ואינו טובל, כתב לעיל (סי' ג ס"ק פ) שיתכן שבימים נראים יש לגעור בו עד שיתבול. וראה עוד מה שכתבנו שם.

(52) ופרטי הדינים בזה, ראה לעיל (סי' פח ס"ק ד) ומה שכתבנו שם. (53) ולענין רחיצה וטבילה בערב יום טוב, כתב לעיל (סי' תעא ס"ק כב) שלאחר חצות ילך לבית המרחץ ויטבול לכבוד הרגל, וראה עוד מה שכתבנו שם. ולענין החיוב להטהר לרגל בזמנינו, ראה מה שכתבנו לקמן סי' תרו ס"ק יט.

(54) ואף שיש מחמירים שלא לטבול בשבת ויום טוב, כתב לעיל (סי' שכו ס"ק כד) שאם נטמא בשבת ויום טוב, המנהג הפשוט שלא להחמיר, אך יזהר שלא יבוא לידי סחיטה, וראה שם עוד בפרטי הדינים בזה.

ואף כשאין באפשרותו לחזור ולטבול, כתבו החיי אדם (כלל קלט ס"ו) והכף החיים (ס"ק פט) שלא יבטל בגלל זה את חיובו. ואפילו מי שהוא בעל תפילה בראש השנה, כתב בשרית לבושי מרדכי (ח"א סי' קלא) שהתירו לו באופן זה, ויחזור לטבול קודם התפילה.

[משנ"ב ס"ק כז]

וה'תפלה נ'תקבלה שם י'תרה (56) וכו', ב'כחות ה'צדיקים ש'וכני ע'פרה (56).

(55) ולענין הליכה לבית הקברות בתענית, כתב הרמ"א לעיל (סי' תקעט ס"א) לענין תעניות שגזורים כשלא ירדדים גשמים, שאם אין קברי ישראל הולכים לקברי נכרים, וכתב במשנ"ב שם (ס"ק יד) שזה

נכון לפי הטעם שהולכים לקברות כדי לומר שחשובים אנו כמותם, אבל לפי הטעם שהוא כדי שייבקשו המתים עלינו רחמים, אין ללכת לקבר נכרי [וראה כן גם לעיל (סי' תקנט ס"ק מא)]. והוסיף, שבפרט לנכסח שלנו שאומרים בערב ראש השנה תערב יום כיפור בבית הקברות, צריך ללכת דוקא לקברי ישראל [אכן, כאן כתב במשנ"ב שהטעם הוא שהתפילה מתקבלת יותר במקום מנוחת הצדיקים, וגם טעם זה לכאורה אינו שייך אלא בקברות ישראל].

(56) אכן, לענין תפילה בבית הקברות בערב יום כיפור, כתב לקמן (סי' תרה ס"ק ז) שאין להרבות שם בתחנות אלא רק מה שמיוסד מהקדמונים, כיון שבערב יום כיפור לא אומרים תחנון.

וקודם שיתפלל שם, כתבו האלף המגן (על מטה אפרים ס"ק קי) דהכף החיים (ס"ק צב) שיאמר יהי רצון שתהא מנוחתו של פלוני פה בכבוד וכוונתו יעמוד לוי.

וכשהולך לבית הקברות, כתב לעיל (סי' תקנט ס"ק מא) לענין הליכה לבית הקברות בתשעה באב, שיש לעמוד רחוק ארבע אמות מהקברים, כיון שיש לחוש שידבקו בו החיצונים.

סימן תקפב

סדר תפלת עשרת ימי תשובה וראש השנה

[משנ"ב ס"ק א]

ש'הם שירות ו'שכחות (1) וכו', ד'קוי פ'ג'קה א'ריק'א (2).

(1) וכן לענין אמירת הלל בראש השנה, כתב לקמן (סי' תקפא ס"ק א) שאין אומרים בו הלל, כיון שספרי החיים והמתים פתוחים ואיך יאמר שירה.

(2) וביאר הלבוש (ס"א), שהוא מקור דברי המשנ"ב שכתוב 'ביום ההוא יתקע בשופר גדול' וגו' (ישעיה כו יג) שמדבר על הגאולה העתידה, וכיון שעכשיו מתחיל החדש שחוקעים בו, אומרים 'תקעו בחדש שופר', והוא מענין הגאולה, ודעת הגר"א (מעשה רב אות טז) שאין לומר שום פסוק לאחר ברכת השכיבנו, כיון שנחשב להפסק בין גאולה לתפילה, ובלוח ארץ ישראל (תפילת ראש השנה) כתב שבארץ ישראל יש הנהגים כדעת הגר"א. וראה עוד מה שכתבנו לעיל (סי' רסז ס"ק ט).

[משנ"ב ס"ק ב]

ד'תק'ה מה ש'הוא ר'גיל הוא מ'ק'רי (3).

(3) ואם ברור לו שדידה בדעתו לומר כהוגן, ולאחר מכן מסתפק איך אמר, כתב לעיל (סי' קיד ס"ק לה וסי' תכב ס"ק י) שאם התעורר לו הספק זמן מופלג מזהתפילה אין צריך לחזור, ואם התעורר לו הספק מיד לאחר התפילה יש לחזור (כי מסתבר שבזמן קצר אם אמר כהוגן לא היה מסתפק).

ובשיעור זמן 'מופלג', הסתפק הגרש"ז אייערבך (שש"כ פנ"ז הע' יז) האם תלוי דוקא בסיום התפילה, או אפילו אם מאריך בתפילתו, אם עבר זמן שבו יתכן שישכח מה שאמר גם כן נחשב זמן מופלג. דעת הגר"ח קניבסקי (ימי הרחמים, ספטימוס עמ' עב), שכל הדין שאם מסופק צריך לחזור היינו דוקא במי שהתפלל לפי תומו ולא שב ליבו בשעת התפילה אם חתם כהוגן או לא, שאו אומרים ששיגרת לשונו שאמר כהרגלו ועליו לחזור, אבל מי שהתפלל בדעת ובכוונה אלא ששכח ואינו זוכר אם כיוון ליבו לחתום כהוגן או לא כיוון, בזה יש לומר שנחשב כספק השקול אם יצא ידי חובתו ולא יחזור, כיון שלא שייך לומר שחוקה שאמר כהרגלו. שדרי יתכן שכיוון בברכה, ואם כיוון דאי שאמר כהוגן.

המשך במילואים עמוד 29

מילואים הלכות ראש השנה סימן תקפא המשך מעמוד קודם

השחר, וכמו בערב ראש השנה שאומרים תחנון אפילו אם סימו את הסליחות ביום, אלא שבשירת פני מבין משמע שאפילו אם יאמרו את כל הסליחות ביום יש לומר תחנון, כיון שעיקר תקנת הסליחות היתה לאומרו בלילה.

דעת הגרש"ז איערבך (הליכות שלמה ראש השנה פ"א ס"ה) שכשיש בעלי ברית, כל שהתחילו את הסליחות לפני עלות השחר יש לומר תחנון, אבל אם התחילו אחר עלות השחר אין אומרים, וכשיש חתן אין אומרים תחנון בכל אופן.

והגר"ש אלישיב (אשרי ח"ג פ"ג אות יט) הורה שקודם הנץ החמה אומרים תחנון, כיון שמדובר אסור לומר לכתחילה קדם הנץ החמה, אבל לאחר הנץ החמה אין אומרים.

ובשו"ת שכת הלוי (ח"ד סי' נד אות ה) כתב שבכל אופן יש לומר תחנון בסליחות, אפילו אם אומרים אותן ביום, כיון שהתחנון הוא חלק מנוסח הסליחות, ואינו מתבטל בשום אופן, ואפילו כשיש חתן או בעלי ברית, וכן הורה הגר"ח קניבסקי (מנהגי בית הכנסת לדרמן פרק שיש הע' א) לענין ברית מילה, אולם כשיש חתן, הורה הגר"ח קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' קסח) שלא יאמרו תחנון, וכן הביא הקצה המטה (שם) בשם שרת פני מבין (שם), שאם יש חתן בבית הכנסת בתוך שבעת ימי המשתה אין אומרים תחנון אפילו כשאומרים סליחות בלילה.

ובעלי הבית והחתן האם אומרים סליחות בימים אלו, כתב הגר"ש רביצקי (זה השלחן סי' קלא ס"ד) שאף שבתענית ציבור כתב השער תשובה (סי' קלא ס"ק טו) שאינם אומרים כלל, מ"מ בימים אלו יתכן שאף הם אומרים סליחות, כיון שימים אלו מיוחדים לסליחות ותחנונים, ואם לא עכשיו אימתי.

וכשאומרים סליחות בבית האבל, הורה הגר"ש אלישיב (הליכות והנהגות עמ' 3) שאין אומרים שם וידוי ותחנון, וכמו שאין אומרים תחנון בחפילה בבית האבל, וכמו שכתב הבאר היטב (ס"ק ו).

[משנ"ב ס"ק כה]

מכבסין ומטפדין בערב ראש השנה⁽⁴⁷⁾.

(47) הזמן שיש להסתפר בערב ראש השנה, כתב לעיל (סי' תקלא ס"ק ב) לענין תפירת בערב יום טוב, שאפשר להסתפר בין לפני חצות ובין לאחר חצות [חוץ מערב פסח שאסור להסתפר אחר חצות], ובשעה צ"ע (שם ס"ק ב) כתב בשם הפמ"ג (משב"ז ס"ק א), שלכתחילה יש להסתפר קודם חצות, הסיק, שכשהזמן דחוק אפשר לסמוך על הפוסקים שאפשר עד זמן מנחה קטנה, ובדיעבד אפשר להקל כל היום.

שערות, בשו"ת ובחרת בחיים (סי' כא) כתב שבדאורייתא לא סומכים על זה שמן הסתם הביאו שתי שערות, וכן כתב בשו"ת רעקיא (מהד"ק סי' עג), והוסיף, שלכן יש לקחת כאלו שנתמלא זקנם שודאי הביאו שתי שערות [וראה מה שכתבנו לעיל (סי' נג ס"ק כה)]. ובשו"ת שכת הלוי (ח"ד סי' נד אות ד) כתב שגם בהתרת נדרים של ערב ראש השנה יש מקום להחמיר שצריך כאלו שנתמלא זקנם, והוסיף (מכית לוי שם) שלפי זה בישיבה קטנה שהבחורים שם לא נתמלא זקנם, אינם יכולים לעשות התרת נדרים זה לזה.

ולומר את נוסח התרת נדרים שלא בלשון הקודש, כתבו הח"י אדם (כלל קלא ס"ה) והקצו"ע (סי' קכח ס"י) שצריך שיכין האומר את הנוסח שאומר, ולכן אם אינו מבין בלשון הקודש אפשר לאומרו גם בשפה אחרת.

וכשהמתירים אומרים לו 'צוטר לך', כתב בשו"ת יהודה יעלה (ירד סי' ש) שאף שמן הדין מספיק שרק אחד יאמר 'צוטר לך' [כמבואר ברמב"ם (פ"ו מהל' שבוטות ה"ד) ובשו"ע (ירד סי' רכח ס"ג)], המנהג שכל שלשת המתירים אומרים לו, ולכן כתב הגר"מ גרוס (קובץ פסקים ותשובות אלול תשרי עמ' לג) שאם אחד או אף שנים מהמתירים לא שמו לבם בשעה שאמרו לנדר 'צוטר לך', מועילה ההתרה, ומה שנהגים לומר שלש פעמים 'צוטר לך', כתב הש"ך (שם ס"ק ח) שמן הדין מספיק שיאמרו רק פעם אחת, ומה שאומרים שלש פעמים כדי לחזק את הדבר.

ולענין הנוסח של התרת נדרים, בלח ארץ ישראל (ערב ראש השנה) הביא שהאדרי"ת השמיט מהנוסח 'דיינים מומחים', ו'בשם הרי', ואפילו נזירות שמשון, מאידך, בליקוטי מהר"ח (ח"ג עמ' ס) כתב בשם הגר"ש קלוגר שאפשר לומר 'דיינים מומחים', שהוא דרך כבוד שכל אחד חשוב כדיינים מומחים, וגם אפשר לומר 'נזירות שמשון', וכן הגרש"ז איערבך (הליכות שלמה תשרי בקטרת שלמי נדר בפתחה עמ' סד) נהג לומר מהנוסח שכתוב בסידורים וכלי להשמיט ממנו, וראה מה שהאריך בזה בספר כל נדרי (פרק פ).

(46) ולענין אמירת תחנון בסוף הסליחות, כשמתפלל עמהם אחד מבעלי הבית או שהבית באותו בית הכנסת, כתב הפתחי תשובה (ס"א) שאם כשהגיעו לתחנון כבר עומדים לאחר הנץ החמה, שאז הגיע זמן הראוי למילה, לא יאמרו, והסתפק שיחכן שכבר מעלות השחר לא יאמרו תחנון, כיון שמהתורה הגיע כבר זמן המילה. מאידך, האלף המגן (על מטה אפרים ס"ק לח בהגדה) והקצה המטה (על המטה אפרים ס"ק תרב ס"ק כב) הביאו מהגר"ש נאטחנזון (סי' תרב ס"א) ומשו"ת פני מבין (ירד סי' שיש אות ה) שיש לומר תחנון אפילו כשנזמרים לאחר עלות

הלכות ראש השנה סימן תקפא תקפא המשך מעמוד נד

כתפילת ראש השנה ויום כיפור בודאי קרא לפי הכתוב בסידור.

[משנ"ב ס"ק ז]

זעין לציל סימן קיח⁽⁶⁾ וכו', בשם האחרונים פנה⁽⁷⁾.

(6) והוסיף שם (ס"ק ב) שיש לומר 'המלך המשפט' בשני היא, ויזהר בזה, כיון שיש אומרים שלא יצא, ושיים שמי"מ בדיעבד אם אמר 'מלך המשפט', לא יחזור, והאלף המגן (ס"ק יד) ביאר שהטעם שאומרים בשני היא, כיון שהוא המלך הוא המשפט. והכף החיים (סי' קיח ס"ק ב) כתב שהוא הדין לגבי אמירת 'המלך הקדוש' שיש לומר בשני היא, אך אם אמר 'מלך הקדוש' בלי היא, יצא בדיעבד.

(7) שכתב שם, שהכריעו האחרונים שאם נזכר תוך כדי דיבור משניים תיבת 'משפט', יאמר מיד 'המלך המשפט', ואם נזכר לאחר מכן שוב לא יאמר, וגם אין צורך לחזור.

[שעה"צ ס"ק ג]

הקל פנה, אס"פ יתור ללמדה⁽⁴⁾.

(4) אמנם לענין אמירת תשעים פעמים 'מוריד הגשם', כתב במשנ"ב לעיל (סי' קיד ס"ק ט) טעם אחר, שאם יאמר 'השם' בלי הזכרת שם ה' יש לחוש שגם בחפילה יאמר אחר כך בלי הזכרת שם ה'.

[משנ"ב ס"ק ד]

שמסין לומר קדם סיום הכרעה⁽⁶⁾.

(6) ולמעשה המשנ"ב לא הכריע בזה, וכתב האלף המגן (ס"ק יט בהגדה) שכיון שבשירת מים חיים (סי' כב), שהוא מקור המשנ"ב נשאר בספק, יש לומר שספק ברכות להקל ולא יחזור.

ואם מתפלל מתוך סידור, משמע בכף החיים (ס"ק ה), וכן דעת הגר"ש אלישיב (הליכות והנהגות עמ' ז) שאינו צריך לחזור [כיון שאינו רגיל

